

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Войтович С.А., аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне

Екологічна ситуація в Україні характеризується як кризова. Впродовж тривалого періоду відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевага надавалася розвитку екологічно небезпечним галузям промисловості. Відхід від традиційної стратегії розвитку потребує певних змін у суспільстві, розроблення нових концепцій державного управління та підприємницької діяльності. Те, що відбувалося з народним господарством призвело до широкомасштабних деструктивних процесів, які становлять реальну загрозу для здоров'я людини і розвитку суспільства.

Тому на даний час потребує розгляду екологічний менеджмент як один із нових наукових напрямів уявлення про людину, суспільство і природу та їх співіснування.

Теоретичну і методологічну основу дослідження екологічного менеджменту складають праці українських та зарубіжних вчених. Важливе значення мали праці Н. Пахомової, К. Ріхтера, А. Садекова, О. Балацького, Т. Галушкіної та інших вчених.

Економічний менеджмент є уже окремою науковою дисципліною та своєрідною ідеологією управління виробничою діяльністю, оскільки пропонує дієвий інструментарій для розв'язання поточних та попередження виникнення нових еколого-економічних проблем виробництва.

Система екоменеджменту в Україні визначається, формується і регламентується Законом України «Про охорону навколишньої природного середовища», що прийнятий ще в 1991 році [4]. В даний час до нього вже зроблені виправлення, що передані уряду України. Ці виправлення враховують законодавчі закріплення екологічного аудита.

Відповідно до цього Закону, з метою державного керування в області охорони навколишньої природного середовища є реалізація законодавства, контроль дотримання вимог екологічної безпеки, забезпеченням проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишньої природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення погодженості між державними природоохоронними органами і громадськістю в області охорони навколишньої природного середовища. Можна сказати, що державний екоменеджмент має чотири цільові основні функції. Це здійснення природоохоронного законодавства, контроль екологічної безпеки, забезпечення проведення природоохоронних заходів і досягнення погодженості дій державних і суспільних органів. З них найбільш розвиті перші дві цільові функції: реалізація і контроль.

Термін «екологічний менеджмент» використовують для характеристики функцій на підприємстві. Деякі автори застосовують термін «екологічний менеджмент» для позначення управління регіональною еколого-економічною системою, чим створюється певна плутанина.

У праці О. Балацького, В. Лук'янихіного, О. Лук'янихіної екологічний менеджмент – це «...ініціативна результативна діяльність економічних суб'єктів, спрямована на реалізацію їх власних екологічних цілей, проектів і програм, розроблених на основі принципів екоефективності та екосправедливості» [1, с. 70].

Т.Галушкіна дає визначення поняття «екологічний менеджмент» як міждисциплінарної науки, яка розробляє оптимальні варіанти конкурентоспроможних управлінських рішень щодо природоохоронної діяльності на всіх рівнях управління економічними процесами [2, с. 79]. У подальших своїх дослідженнях Т.Галушкіна підкреслює ринкову орієнтацію екологічного менеджменту підприємств, визначаючи його провідне місце у системі екологічного підприємництва.

Незважаючи на багатозначність поняття «менеджмент», сьогодні воно переважно означає управління на локальному рівні. Термін «екологічний менеджмент» розглядається переважливо в таких значеннях [4]: а) як діяльність громадських екологічних організацій; б) як сукупність засідок, методів і засобів управління природоохоронною діяльністю підприємства; в) як система управління окремим природним комплексом, що підлягає особливій охороні; г) як частина загальної системи управління, яка включає організаційну структуру, діяльність з планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методика, процеси і ресурси для формування, здійснення, аналізу та актуалізації екологічної політики конкретної організації.

Таким чином, екологічний менеджмент — це досить ємна і багатогранна діяльність, яку можна трактувати в широкому і вузькому змісті слова. У широкому змісті слова — це тип управління, принципово орієнтований на формування і розвиток екологічного виробництва і нової екологічної якості життєдіяльності людей, з метою збереження якості природного середовища, забезпечення здоров'я населення та економного витрачання ресурсів. Визначення ж цієї діяльності у вузькому змісті включає виділення різних її аспектів, їх комбінацію і різні управлінські ієрархії.

За об'єктами екологічний менеджмент поділяється на [4]:

а) екологічний менеджмент суб'єктів екологічно небезпечної діяльності (наприклад: підприємств),

б) екологічний менеджмент джерел екологічної небезпеки (наприклад: сховищ радіоактивних відходів),

в) екологічний менеджмент окремих природних комплексів (наприклад: річки Дніпро).

За суб'єктами екологічний менеджмент поділяється на:

а) внутрішній – здійснюється в межах самого об'єкту управління (наприклад: здійснюється адміністрацією даного підприємства),

б) зовнішній – здійснюється зовнішніми суб'єктами управління щодо даного об'єкту управління (наприклад: законодавче регулювання діяльності окремих підприємств, управлінські рішення міністерств і відомств, яким підпорядковані конкретні підприємства).

За обсягом:

а) цілковитий – охоплює усі екологічні характеристики об'єкту управління,

б) частковий – охоплює лише частину екологічних характеристик об'єкту управління.

За джерелами правового регулювання:

а) системний – здійснюється шляхом впровадження на об'єкті менеджменту встановленої законодавством системи екологічного менеджменту (наприклад, згідно ДСТУ ІСО 14001-97),

б) безсистемний – здійснюється відповідно до загальних норм екологічного законодавства.

За напрямками управлінського впливу:

а) екологічний менеджмент природокористування,

б) менеджмент екологічного ризику,

в) обслуговуючий екологічний менеджмент (охоплює інформаційне забезпечення, взаємодію з державними органами, громадськими організаціями, створення екологічних фондів, екологічне страхування, екологічний тренінг та інші види обслуговуючої діяльності, яка входить до системи екологічного управління, але не стосується безпосередньо ні природокористування, ні управління екологічним ризиком).

Будова екологічного менеджменту включає такі першоелементи [4]:

- суб'єкт екологічного менеджменту – чи особа організація, яка здійснює екологічне управління об'єктом екологічного менеджменту,

- об'єкт екологічного менеджменту – суб'єкт екологічно небезпечної діяльності, джерело екологічної небезпеки або природний комплекс, щодо екологічних характеристик яких здійснюється екологічний менеджмент,

- зміст екологічного менеджменту – сукупність управлінських заходів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт екологічного менеджменту (планування, облік, аудит, інформування, фінансування тощо),

- екологічний аспект (характеристика) – аспект функціонування об'єкту екологічного менеджменту, який стосується вимог екологічного законодавства, запобігання чи розв'язання екологічних проблем,

- ідеальний стан об'єкту екологічного менеджменту – результат, якого прагне досягнути суб'єкт екологічного менеджменту через заходи управлінського впливу на об'єкт екологічного менеджменту. Є об'єктивні і суб'єктивні критерії визначення ідеального стану: об'єктивні – екологічне законодавство й екологічна криза; суб'єктивні – екологічна свідомість і культура.

Отже, можна зробити висновок, що екологічний менеджмент є доволі молодим науковим напрямом і у нього є нові можливості, які сприяють забезпеченню природними ресурсами та отриманню прибутку від підвищення ефективності управлінської діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балацький О., Лук'янихін В., Лук'янихіна О. Екологічний менеджмент: проблеми та перспективи становлення та розвитку // Економіка України. – 2000. – № 5. – С. 67-73.

2. Галушкіна Т. Екологічний менеджмент в Україні // Економіка України. – 1999. – № 6. – С. 78-83.

3. Хомин Б. Підходи до обґрунтування ландшафтно-екологічного менеджменту національних парків // Вісник Львів. ун-ту, Серія географічна. – 2004. – Вип. 31. – С. 350–354.

4. http://5ka.at.ua/load/menedzhment/ekologichnij_menedzhment_na_pidpriemstvakh_lisovogo_kompleksu_referat/38-1-0-2882